

Koi Gyula

A TRIANONI BÉKESZERZŐDÉST
BECIKKELYEZŐ 1921. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNY
EGYES FONTOSABB ÁLTALÁNOS JOGI ÉS
KÖZIGAZGATÁSI TÁRGYÚ RENDELKEZÉSEINEK
SZÖVEGPOZITIVISTA ELEMZÉSE

E dolgozat célja a címben megnevezett törvény rendelkezéseinek általános jogi, illetve közigazgatási jogi fókuszú elemzése, bár a kérdés természetéből adódólag számos nemzetközi jogi és köztörténeti kérdést is érintek.

A trianoni békeszerződést 1920. június 4-én 16 óra 32 perckor a versailles-i Nagy-Trianon-palota *Galérie des Cotelles* nevű monumentális folyosóján írta alá magyar részről a Simonyi-Semadam Sándor vezette kormány képviselőjében Benárd Ágost küldöttségvezető¹ és Drasche Lázár Alfréd.² Az aláírás tiltakozásként állva egy rozsdás, puhafa szárú szállodai tollal történt.³ A békeszerződés (a továbbiakban alapvetően: szerződés; a magyar forrásokban: békediktátum,⁴ békeparancs,⁵ kényszerszerződés⁶) eredeti példánya⁷ francia, angol és olasz

¹ Benárd Ágost (1880–1968) orvos, keresztényszocialista politikus, ekkoriban népjóléti és munkaügyi miniszter.

² Drasche-Lázár Alfréd (1875–1949) diplomata, a Miniszterelnökség elnöki és sajtóosztályának vezetője. Az aláírás idején rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, aki a lemondott békedelegáció helyett járt el.

³ VIZI 2015: 7–10.

⁴ Google-kereséssel 2020. szeptember 30-án 131 ezer találat. (A trianoni békeszerződés kifejezésre 2020. szeptember 30-án: 143 ezer találat.) A keresőmotor megváltozása miatt 2025. január 10-én az összes találat számát már nem jelzi, 245 találatot hoz a „trianoni békediktátum”, illetőleg 243 találatot mutat a „trianoni békeszerződés” kifejezésre.

⁵ Google-kereséssel 2020. szeptember 30-án 4260 találat, 2025. január 10-én 245 találat.

⁶ Google-kereséssel 2020. szeptember 30-án 315 találat, 2025. január 10-én 166 találat.

⁷ A trianoni békeszerződés eredeti, aláírt példánya: http://trianon100.hu/attachment/0003/2132_trianon_1920.pdf. Az eredeti példány őrzési helye: a Francia Köztársaság Külügyminisztériumának Levéltára, La Courneuve (Franciaország). A francia–angol–olasz háromszózatú bevezető szöveg és a delegátusok felsorolása beosztásukkal: 3–12. oldal. A békeszerződés francia szövege: 13–180. A békeszerződés angol szövege: 181–348. A békeszerződés olasz szövege: 349–524.

nyelven készült. A szerződés szövegére eltérés esetében a francia szöveg irányadó. Az I. rész esetében (*A Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya*) és a XIII. rész esetében (*Munka*) a francia és az angol szöveg ereje (hitelessége) azonos.⁸ A békeszerződés 364 cikkéből áll.

Fontos előrebocsátani, hogy 2020-ban, a századik évforduló alkalmából rengeteg kiadvány látott napvilágot. Ezek közül itt részben két, bibliográfiája okán említendő kiadvány érdemel kiemelését.⁹ Jelentékeny továbbá egy korábbi Trianon-tárgyú szépirodalmi antológia újrakiadása, két kötet egykorú és jelenkori irodalmi szövegválogatással és térképlapokkal együtt.¹⁰ Említendő a történeti közigazgatási helységnévtárak,¹¹ illetve a kisebbségkutatási irányú térkép-gyűjtemények¹² szerepe is. A könyvtárnyi irodalommal rendelkező nemzetközi (köz)jog¹³ hazai művelői talán a kérdésnek a szükségesnél kevesebb figyelmet szenteltek.¹⁴ Említendő a szerződés hazai kihirdetésének problémája is. A trianoni

⁸ Szerződés 364. cikk.

⁹ ZEIDLER 2020b; SZIDIROPULOSZ 2002.

¹⁰ GYURGYÁK 2020.

¹¹ GYALAY 1997.

¹² A jelentős gyűjtemény témánkba vágó térképeire utalva: PÁNDI 1995.

¹³ A legjelentősebb, 1433 oldal terjedelmű angol nyelvű összefoglalás: O'CONNEL 1970. A történeti nemzetközi jog legjelentősebb, kilencötetes kézikönyve angol nyelvű, terjedelme 5800 oldal: VERZIJL 1968–1992. A legjelentősebb francia nyelvű összefoglalás 1361 oldalon: BEDJAOUÏ 1991. A legjelentősebb német nyelvű, 2516 oldalnyi összefoglalás: KRÜGER–STRUPP–SCHLOCHAUER 1960–1961. A legjelentősebb, 1491 oldalra terjedő spanyol nyelvű összefoglalás: DÍAZ CISNEROS 1966. A legjelentősebb, négykötetes, 2215 oldalnyi olasz nyelvű összefoglalás: SERENI 1958–1965. A legjelentősebb, 3100 oldalas orosz nyelvű összefoglalás: KUDRJAVCEV 1989. Szükséges megemlíteni, hogy a vállalkozás szerkesztője, Vlagyimir Nyikolajevics Kudrjavcev (1923–2007) elsősorban a büntetőtudományok (a büntetőjog és kriminológia), valamint a szociológia művelőjeként ismert. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája (SZUTA) társadalomtudományi alelnöke, a SZUTA Állam- és Jogtudományi Intézetének igazgatója (1973–1989), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja (1979) volt. Emellett a Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága Katonai Kollégiumának is bírója volt (1960–1963). Kudrjavcev büntetőtudományi tevékenysége mellett a jelentős nemzetközi jogi kézikönyvet is szerkesztette. Életéről magyar nyelven: BÉK ÉS 2024.

¹⁴ Az államhatárt kijelölő békeszerződésként hivatkozik rá: BRUHÁCS 2010: II. 66–67. Bibó Istvánt említi, mint aki szerint az etnikai alapú határmegvonás jogszerű csak egyedül: KOVÁCS 2016: 235–236. Tőle franciából fordított, rövidített, a hazai joghallgatók szempontjából kiegészített kötetként lásd KOVÁCS 2005. Az államkeletkezés példájaként hozza: KENDE et al. 2018: 125–126. Nagy Károly Lengyelország 1793-as felosztását jogszerűtlen megszűnési formaként említi. Mély elemzésekről tanúbizonyságot tévő könyve mellett méltatása kiemeli, hogy 1989 előtt is foglalkozott az egyetemi nagyelőadásokon a trianoni békeszerződés kérdéseivel. NAGY 1999: 125–126. Az államutódlási kérdéseknek több monográfiát szentelő Bokorné Szegő Hanna tankönyve is említendő: BOKORNÉ SZEGŐ 2006: 121–132. A kérdés hazai nemzetközi jogászok általi tartózkodó kezelésére jó példa az alábbi rövid írás: KARDOS 2002. E körben csupán a Párizs környéki békeszerződések (1919–1923) kapnak rövid említést. Vö. még az olvasókönyv háttérét adó tankönyvfordítást: SHAW 2001. A nemzetközi jog főbb kérdéseinek enciklopédiaszerű cikk-formájú összefoglalása: SÜLYÖK 2018: 1–19.

békeszerződés becikkelyezéséről az 1921. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: törvény) rendelkezett.¹⁵ A törvényt az *Országos Törvénytár* 1921. évi július 31-én kiadott 14. száma hirdette ki. A törvény érdekessége volt, hogy öt szakaszból (§) állt, és az első három szakasz a tiltakozás jeleként gyászkeretbe került. Ezt követte a 364 cikkből álló békeszerződés (amely az I. rész esetében *A Nemzetek Szövetségének Egyezségokmányát* és a XIII. rész esetében *Munka* címmel a Nemzetközi Munkahivatalra vonatkozó szabályozást is közli). A törvény az alapforrásként tekintetbe vett *Corpus Juris Hungarici Magyar Törvénytár* 1921. évi kötetében az idegen nyelvű szövegváltozatok nélkül jelent meg, annak ellenére, hogy a 4. §-hoz fűzött szerkesztői magyarázat szerint a békeszerződés I. részének és VIII. részének,¹⁶ valamint e részek függelékeinek a francia eredeti szöveggel azonos erejű angol eredeti szövegét is becikkelyezi a 4. §.¹⁷ Ezen francia és angol szövegközlés elmaradásának okaként a CJH a nyomdai viszonyokat jelöli meg. (Nyilván a háború és a tanácsköztársaság, valamint a román megszállás okozta háborús viszonyok és a papírhiány volt az ok.)¹⁸ Egyben utal arra a tényre, hogy a békeszerződés *Országos Törvénytárban* kihirdetett szövegében több értelemzavaró hiba és sajtóhiba van, amelyet az *Országos Törvénytár* 14. számához csatolt jegyzék tüntetett fel. A CJH a törvény (benne a szerződés) szövegét e hibák nélkül közli.¹⁹ A későbbiekben a Belügyminisztérium törvénykiadványában sor került a szerződés szövegének francia és magyar párhuzamos szövegének közlésére. Az I. és a XIII. fejezetet párhuzamosan francia és magyar szöveggel, majd külön angol nyelven is közölték.²⁰ (Tehát a békeszerződés angol szövegét nem közölték, az olasz változatot nemhogy nem közölték, még csak meg sem említették.) Azonban ne feledjük, hogy a szerződés (az I. és a XIII. fejezet nélküli szerződéses részek) szövegére nézvést a francia szöveg az egyedül irányadó. Az USA távolmaradása

¹⁵ Szakszerű törvénytári elnevezése: 1921. évi XXXIII. törvénycikk Az Észak-Amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal, és Cseh-Szlovákiával 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről. (Sziám a mai Thaiföldet jelenti). A törvény pontos megnevezésére: T É R F Y 1922: 197.

¹⁶ Vélhetően XIII. részének.

¹⁷ T É R F Y 1922: 197–327, különösen 198/1. jegyzet, 1. mondat.

¹⁸ T É R F Y 1922: 198/1. jegyzet, 2. mondat.

¹⁹ T É R F Y 1922: 198/2. jegyzet.

²⁰ Magyar Királyi Belügyminisztérium 1922: I. 501–1185. 1 térképmelléklet. A I. fejezet francia szövegére: 512–550, ahol a páros számú oldal a francia, a páratlan számú oldal a magyar nyelvű verzió. A XIII. fejezet francia szövegére: II. 1068–1115, ahol a páros számú oldal a francia, a páratlan számú oldal a magyar nyelvű verzió. Az I. fejezet angol szövegére: II. 1136–1155. A XIII. fejezet angol szövegére: II. 1155–1177.

miatt az Amerikai Egyesült Államokkal kötött békeszerződést az 1921. évi XLVIII. törvénycikk cikkelyezte be.²¹ Megjegyzendő, hogy az 1921. évi XXXIII. törvénycikknek több, részleges szövegekölése is keletkezett, ezek azonban jogtudományi vizsgálatra nem használhatók, mivel jogi szempontból nem közhitelesek, csupán a közlönyszöveg és a hivatalos törvénytári szövegek.²² Szükséges megjegyezni, hogy a jogirodalomban alig található a jogi szövegelemzést szakmailag támogató jogtudósi elemzés²³ vagy jogmagyarázat (kommentár).²⁴

Az 1921. évi XXXIII. törvénycikk 1. §-a világosan utal a világháború kényszerhelyzet okozta lezárását megpecsételő békeszerződés aláírásainak sajátos körülményeire („Tekintettel a kényszerhelyzetre, mely Magyarországra nézve a világháború szerencsétlen kimenetele folytán előállott és amely annak idején a m. kir. kormánynak a békeszerződés aláírására vonatkozó elhatározásánál is döntő súllyal bírt.”), ebből kifolyólag került sor a békeszerződés szövegének a hozzátartozó függelékekkel, az 1920. évi június 1-jén kelt jegyzőkönyvvel és nyilatkozattal együtt a magyar állam törvényei közé iktatásra (beiktatásra). A 2. § rendelkezett arról, hogy az 1. § szerint törvénybe iktatott okmányokba foglalt kikötéseket a minisztérium hajtja végre, de a törvényhozási tárgyak esetében a

²¹ 1921. évi XLVIII. törvénycikk az Amerikai Egyesült Államokkal 1921. évi augusztus hó 29. napján Budapesten kötött békeszerződés becikkelyezéséről. (Közzétette az *Országos Törvénytár* 1921. évi december hó 30-án kiadott 24. számában.) T É R F Y 1922: 422–431; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: II. 1387–1415. (Megjegyzendő, hogy a Téry-féle CJH-szövegnél a BM-szöveget körülbelül két ponttal nagyobb betűnagysággal adták ki.)

²² RAFFAY 1990; ZEIDLER 2020a. Vö. még: *A magyar békefeltételek* 1920.

²³ BUZA 1959; 1967. (A lexikon szócikkei nem tartalmazzák a szerzőket. A lexikonszócikk alkotója vélhetően a kérdéssel 1945 előtt is foglalkozó Buza László [1885–1969], aki 1923 és 1966 között volt Szegeden a nemzetközi jog professzora, az MTA levelező [1938], majd rendes [1946] tagja. Az ő nevéhez fűződik „programjellegű norma” néven a ma jól ismert *soft law* kategória fogalmi elődjének kidolgozása. Lásd a pályaképre PTE ÁJK Nemzetközi Jogi Tanszék 2020.)

²⁴ *Magyar Békeszerződés* 1921. A törvénymagyarázat szerzője Ambrózy Gyula, Alkér Kálmán, Danilovics Pál, Lukács Simon, Nyulászi János, Pap Dezső, valamint Sipos Árpád. Ismereteim szerint a témakörben ez az egyetlen kommentár. A törvényszöveg megismétlése teszi ki a terjedelem nagyobb hányadát, bár ezt a gyors elkészülés nyilván menti. A szerzők megérdemlik, hogy néhány szót ejtsünk róluk, mivel egy kivétellel nem ismert jogtudósok vagy kiemelkedő gyakorlati szakemberek. Kiemelendő sédeni gróf Ambrózy Gyula (1884–1954), a trianoni békeszerződés és a Nemzetek Szövetsége jogi kérdéseinek szakértője, a kötet írásakor 1921-től kabinetirodai osztálytanácsos. 1938-ban államtitkár, a Kabinetiroda vezetője, Horthy kormányzó környezetében a németellenes erők egyik vezetője, az úgynevezett Kiugrási Iroda tagja. Alkér Kálmán m. kir. Igazságügyminisztériumba berendelt törvényszéki bír. Danilovics Pál m. kir. külügyminisztériumi osztálytanácsos. Lukács Simon m. kir. külügyminisztériumi titkár. Nyulászi János ügyvéd. Pap Dezső m. kir. kereskedelmi minisztériumi helyettes államtitkár. Sipos Árpád m. kir. vezérkari ezredes. Elképzelhető, hogy Sipos Árpád (1843–1901) jogtudós, bányajogász, a nagyváradi jogakadémia tanárának leszármazója. A szerződés diplomáciatörténetére: DEÁK 1942.

nemzetgyűlés (a korabeli magyar országgyűlés alsóháza) előzetes hozzájárulását kell kieszközölnie. A 3. § pedig a békeszerződés és a függelékek, az ennek helyes értelmezését szolgáló kísérőlevél és válaszirat is hozzájárul, a francia eredeti szöveget és a hivatalos magyar fordítást iktatja törvénybe.²⁵ A Párizsban 1947. február 10. napján kelt békeszerződés becikkelyezése tárgyában alkotott 1947. évi XVIII. törvénycikkkel²⁶ törvénybe iktatott jelenleg hatályos békeszerződés szerint Magyarország határait lényegében a trianoni békeszerződésben megállapított, az 1938. január 1-jén is érvényben lévő vonalra kellett visszaállítani (elvesztve a Felvidék és Kárpátalja, Észak-Erdély és Székelyföld, illetve a Délvidék tekintetében bekövetkezett területgyarapodásokat, azaz az 1938. november 2-án kelt bécsi választott bírósági határozatot, illetve az 1940. augusztus 30-án kelt bécsi választott bírósági határozatot a törvény semmisnek mondta ki, illetve Ausztriával és Jugoszláviával kapcsolatban az 1938. január 1-jei határokat deklarálta). Azaz a trianoni békeszerződés alapján végzett határrendezés ma is Magyarország határainak jogalapja (azzal a megszorítással, hogy Oroszvárt, Dunacsúnt és Horvátjárfalut is elcsatolták Csehszlovákia részére Pozsony jobb védelme céljából, illetve kisebb területrendezésekre a soproni népszavazás mellett a trianoni békeszerződés után, de még 1938 előtt is sor került). Megjegyzendő, hogy azon államokkal, amelyek az 1947-es párizsi békének nem részesei, az 1920-as trianoni béke áll fenn.²⁷ Szimpomatikus a Szövetséges és Társult Hatalmak válaszában Párizsban, 1920. május hó 6-án kelt kísérőlevele a magyar Békedelegáció elnökéhez (Millerand-levél) azon kitétele, amely szerint „[a] dolgok meglevő rendje, még ha ezeréves is, nem jogosult a jövőre nézve, ha igazságtalannak találják.”²⁸ Mindez rávilágít a béke megalkotóinak lelki attitűdjére.

A békeszerződés (a területi rendelkezések részleteit kivéve) a többi vesztes állammal (főként Ausztria, Németország) kötött szerződéshez volt hasonló. A magyar és az osztrák szerződés nemcsak rendelkezéseiben egyezett meg, hanem gyakorlatilag (a határmegvonást kivéve) szóról szóra ugyanaz volt (egyes kivételektől eltekintve).²⁹ Igen terjedelmes nemzetközi okmány, amely a békeszerződések történetében nem ismert túlzó részletességgel szabályozott számos kérdést, rendezést igénylő problémákat.³⁰ A további felmerülő kérdésekkel fejezetenként foglalkozunk.

²⁵ TÉRFY 1922: 197; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 501–502.

²⁶ Magyar Belügyministerium 1947: 167–238. (Kihirdetve: 1947. július 25.)

²⁷ BUZA 1959: 524; 1967: 828.

²⁸ Magyar Békeszerződés 1921: 3.

²⁹ Magyar Békeszerződés 1921: 307–309 (összehasonlító táblázat).

³⁰ BUZA 1959: 524; 1967: 828.

A Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya (1–27. cikk)³¹ a Nemzetek Szövetségének (angolul *League of Nations*; franciául *Société des Nations*) alapokmánya, amelyet a párizsi békekonferencia hozott létre 1919. június 28-án békét biztosító nemzetek közötti szövetségként (gyakorlatilag az ENSZ jogelőd szervezete) 44 tagországgal. Köznapi, meglehetősen pontatlan és kissé félrevezető említése: Népszövetség. A szövetség székhelye Genfben volt (7. cikk). Magyarország 1922. augusztus 22-én kérte felvételét, és 1939-ben lépett ki. Az ENSZ 1945-ös megalakulása után a Nemzetek Szövetsége 1946. április 20-ig működött, a második világháború alatt csak formálisan funkcionált, 1948-ra történt meg teljes megszűnése.³² Érdekes, hogy az I. függelékben a csatlakozásra meghívott államok között a francia Pays-Bas (Hollandia) kifejezéshez a párhuzamos oldalon a BM kiadványban magyarul a hangalakilag hasonló Perzsia neve került,³³ de a Téryfy-kiadványban a Németalföld szerepel (és Ambrózy is).³⁴ Jelentős még a 10. cikk,³⁵ amely azt mondja ki, hogy a szövetség tagjai kötelezik magukat arra, hogy a szövetség valamennyi tagjának területi épségét és jelenlegi politikai függetlenségét tiszteletben tartják. A magyarázat felhívja a figyelmet arra, hogy a 10. cikk csak látszólag szolgálja a békét, a rendelkezés elvi helyessége attól függ, hogy a békeszerződés területi rendelkezései valóban igazságosak és helyesek-e. A békeszerződések rendelkezései által megállapított államterületek területi épségét, a népek hatalmi alapon történő elnyomását jelenthetik.³⁶

Magyarország határai (27–35. cikk)³⁷ vonatkozásában a szerződés ezen cikkelei a határ megállapítását tartalmazzák, tekintettel a szerződés mellékletét képező térképre (ez Téryfynél nyomdai okokból nem szerepel,³⁸ a BM-kiadványban azonban igen).³⁹ Az itt leírt határpontokat később a határkijelölő bizottságok pontosították. Egyetlen érdekességre érdemes a figyelmet felhívni. Ausztriával a határt a Köpcsénytől keletre elterülő Antonienhoftól nyugatra húzta meg. Antonienhof neve Gyalay közigazgatási helységnévtárban nem szerepel, magyar nevét a békeszerződés magyar verziója nem hozza. Ez Újmajor⁴⁰ (Antónia-major, Jánosmajor udvar), amely 1926-ban Csehszlovákiához került (ismeretes

³¹ T É R F Y 1922: 199–207; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 512–550.

³² B O K O R N É S Z E G Ő 1967: 601–603.

³³ Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 548–549.

³⁴ T É R F Y 1922: 207; *Magyar Békeszerződés* 1921: 29.

³⁵ T É R F Y 1922: 201; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 522–525.

³⁶ *Magyar Békeszerződés* 1921: 8.

³⁷ T É R F Y 1922: 207–214; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 548–549.

³⁸ T É R F Y 1922: 207/1. jegyzet.

³⁹ Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 118o. oldal után van a térkép bekötve.

⁴⁰ S U B A 1921; Wikipedia Contributors 2024.

Kopčiansky nový majer, illetve 1926-tól *Popperov majer* néven), jelenleg Janíkov dvor néven Pozsony része. Az Ambrózy-könyvben tévesen szerepel Hangony község (Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye)⁴¹ és a Tarna patak neve⁴² (Hangony és Torna).⁴³ Illetve a francia szövegben a Csaronda patak neve helyesen, a magyar szövegben helytelenül, Csaroda alakban szerepel (Csaroda egy község Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében).⁴⁴

Az Európára vonatkozó politikai rendelkezések (36–78. cikk)⁴⁵ számos kérdést rendeznek. A III. fejezetben Magyarország elismerte az Osztrák–Magyar Monarchia egy részéből alakult Csehszlovákiát, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot és Romániát, valamint ezek határait. Lemondott idecsatolt területeiről, valamint az 53. cikkben Fiuméről (amely ekkortól szabadállam lett, később Olaszország, majd Jugoszlávia, illetve Horvátország része). A kisebbségvédelmi rendelkezések valamennyi országot kötelezték.⁴⁶

Az 54. cikk szól a kisebbségvédelemről, amely alapján a kisebbségvédelmi rendelkezéseket Magyarországnak alaptörvényekül (franciául *lois fondamentales*; angolul *fundamental laws*; olaszul *leggi fondamentali*) kellett elismernie. Az ezzel ellentétben álló rendelkezések semmisek. A magyarázat szerint Magyarország e rendelkezéseket alaptörvényekül ismeri el, azonban csupán azok nagyobb tartalmi és erkölcsi súlyát juttatja kifejezésre, de a belső közjog szempontjából ez nem jelenti különös forma, különös mód, különös alakszerűség (alkotmányozó gyűlés, minősített szavazattöbbség) alkalmazását az előírások megváltoztatására nézve. (Ekkoriban nem volt Magyarországnak írott alkotmánya [az 1919-es tanácsköztársasági – két szövegben is létező – írott alkotmányt a magyar jog nem ismerte el], mivel a vérszerződés óta íratlan, azaz történeti alkotmányunk volt.) Az 54–60. cikk értelmében a megmaradó magyar állam területén lévő faji, nyelvi és felekezeti kisebbségek védelmét a szerződés ugyan célul tűzte ki, de a magyarázat szerzői helyesen mutattak rá, hogy az eredeti béketervezetben nem is volt szó az elszakított területen lévő magyarság hasonló jellegű kisebbségvédelméről.

A magyar békeküldöttség ez ügyben kifogást jelentett be, mivel az 1919-es saint-germain-en-laye-i szerződés 51., 57., 60. cikke Német-Ausztria vonatkozásában az elcsatolt osztrák személyek tekintetében biztosította. A magyar küldöttség kérésére hasonló rendelkezések pótlólagos felvételére a 44. és a 47. cikkben ígéret

⁴¹ GYALAY 1997: 497.

⁴² GYALAY 1997: 811.

⁴³ *Magyar Békeszerződés* 1921: 35.

⁴⁴ GYALAY 1997: 401.

⁴⁵ TÉRFY 1922: 214–222; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 578–617.

⁴⁶ BUZA 1959: 524; 1967: 828.

történt. Erre azért nem került sor, mert részben arra hivatkoztak, hogy a kérdést Nyugat-Európában a nagy területi változások miatt tanulmányozzák, részben az ilyen Magyarország részére adott engedmény áthidalhatatlan bonyodalmakhoz vezetne. A Nemzetgyűlés közjogi bizottsága úgy foglalta össze a kérdést, hogy a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és Románia végül is kötelezettséget vállalt, de Csehszlovákia nem, ugyanis a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal váltott jegyzékben erre már kötelezettséget vállalt a három állammal szemben.⁴⁷ Az 56. cikk a községi illetőség (ezt az olasz *pertinenza* szóval nevezi meg a szerződés, ez németül *Gemeindezuständigkeit*) alapján magyar állampolgároknak ismerte el mindazokat, akiknek más állampolgársága nincs. Ez a magyar jog szempontjából felesleges szabály, mivel a korabeli magyar jogi szabályozás és joggyakorlat értelmében az állampolgárság *eo ipso* feltétele a községi illetőség.⁴⁸ A 62. cikk válogatási lehetőséget biztosít a területet szerző államnak a községi illetőség megszerzésének időpontja szerint.⁴⁹ A szabályozás annyiban is újat hozott, hogy korábban az optálás a nemzetközi jogban az eddigi állampolgárság fenntartását jelentette, míg a szabályozás új állampolgárság választását is biztosította.⁵⁰

A szerződés *Magyarország érdekei Európán kívül* (79–101. cikk)⁵¹ címmel rendez egyes kérdéseket. E körben csupán egyetlen ténykérdést emelünk ki: a Kínával való rendezés ügyét. Magyarország a 97. cikkben lemondott azokról az előnyökről, amelyek az 1901. szeptember hó 8-án Pekingben előírt zárójegyzőkönyv és függelékei, jegyzékei, kiegészítő okmányai értelmében megillették, ideértve a kínai állammal szembeni valamennyi kártérítési igényt is. A 98. cikk rögzítette, hogy mindazonáltal Kína nem köteles Magyarországnak megadni azokat az előnyöket és kiváltságokat, amelyek az Osztrák–Magyar Monarchiát megillették. A 99. cikk alapján a tiencsini osztrák–magyar telep (angolul *settlement*) vagy Kína más területén Magyarország a maga részéről Kínára ruházta különféle dologi jogait (épületek, rakodópartok, kikötőhidak, laktanyák, erődök, fegyverek és lőszeresek, hajók, drót nélküli távírók és egyéb közvagyon). Megjegyzendő, hogy az itt 1901 és 1917 között fennállott úgynevezett tiencsini koncesszió (németül *Österreich-ungarische Konzession in Tientsin*) ügyéről van szó, amelyet más államokhoz hasonlóan (Amerikai Egyesült Államok, Belgium, Japán, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Oroszország) az Osztrák–Magyar Monarchia is létesített. Területe 150 hektár volt, 30 ezer lakost számláló négy utca és tágabb vonzáskörzete

⁴⁷ Magyar Békeszerződés 1921: 45–46.

⁴⁸ Magyar Békeszerződés 1921: 47.

⁴⁹ Magyar Békeszerződés 1921: 51.

⁵⁰ Magyar Békeszerződés 1921: 53.

⁵¹ T É R F Y 1922: 222–226; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 616–635.

tartozott ide. A lakosok életviszonyait osztrák–magyar állampolgárok irányították. A konzulok szinte kizárólag etnikai osztrák németek voltak (egyikük volt csupán szerb származású). Angol nyelvű iskolát is létesítettek a kínai gyermekek részére, és a közbiztonságot négy rendőrőrs szolgálta.⁵²

Az ötödik fejezet a *Katonai, hadihajózási, és léghajózási rendelkezések* (102–143. cikk)⁵³ címet viseli. Az ötödik fejezet elrendelte az általános hadkötelezettség megszüntetését, és a magyar hadsereg összlétszámát 35 ezer főben állapította meg, beleértve a tiszti állomány és a pótkeretek létszámát is (104. cikk). A katonai vagy hadihajózási repülőszolgálatot a szerződés megszüntette. A katonai iskolák tanfolyamainak látogatási létszámát szigorúan a tiszti állomány üresedéséhez kötötte (111. cikk). A fegyverzet, a lőszer, a hadiaanyag mennyiségét is részletesen szabályozták (113–119. cikk), ideértve a hadihajózást is (120–132. cikk).⁵⁴

A *Hadifoglyok és sírhelyek* (144–156. cikk)⁵⁵ szabályozása jogilag jelentős kérdés. Ez a rész elrendelte a hadifoglyok és a polgári internáltak mielőbbi hazaszállítását (144. cikk). Az elindulástól a hazaszállításig felmerülő költségeket a magyar kormány viselte (147. cikk). A fegyelmi büntetéssel sújtott vagy ilyen ügyben elmarasztalt hadifoglyok és polgári internáltak hazaszállítása engedélyezett volt az eljárás befejezése vagy a büntetés kitöltésének hiánya ellenére is, kivéve ha cselekményüket 1920. január 1-et követően követték el (148. cikk). A magyar kormány kötelezte magát a hazaszállítandó egyének megkülönböztetés nélküli területére történő befogadásra (150. cikk). A szibériai és turkesztáni területen lévő hadifoglyok hazaszállításának kérdését nem lehetett szabályozni, mivel az aláíró hatalmak területén kívül tartózkodtak.⁵⁶ A Szövetséges és Társult Hatalmak, valamint a Magyar Kormány a területein eltemetett katonák és tengerészek sírhelyei tiszteletben tartásáról és jó karban tartásáról gondoskodik (155. cikk).

A szerződés tartalmazott úgynevezett *Büntető rendelkezéseket* (157–160. cikk)⁵⁷ is. A fejezet szerint Magyarország kötelezte magát azok kiadására, akik a háború törvényeivel és szokásaival ellentétes cselekményekkel vádoltnak (a szövetséges államok, a korábbi, velünk szemben ellenséges hadviselő felek). E rendelkezés végrehajtására nem került sor.⁵⁸ Hogy miért, azt a magyarázat kellően alátámasztja. A szerzők úgy ítélték meg, hogy e rendelkezések ellentétesek „a kultúrnépек általános felfogásával és a nemzetközi jog általánosan ismert jogtételeivel” (elveivel).

⁵² JÓZSA 1966: 128–145; CAHOON [é. n.].

⁵³ TÉRFY 1922: 226–236; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 636–680.

⁵⁴ BUZA 1959: 524–525; 1967: 828–829.

⁵⁵ TÉRFY 1922: 236–238; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 686–691.

⁵⁶ *Magyar Békeszerződés* 1921: 87.

⁵⁷ TÉRFY 1922: 238–239; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 690–694.

⁵⁸ BUZA 1959: 524–525; 1967: 828–829.

Ugyanis mindenkit csak olyan cselekményért lehet büntetéssel sújtani, amelyre az elkövetés helyén és idején hatályos jogszabály volt („érvényben állott”, a korabeli kifejezéssel), és a jogszabály az illető cselekményre kilátásba helyezett büntetést (*nullum crimen sine lege; nulla poena sine lege; nulla poena sine crimine; nulla poena sine praevia lege poenali* elvek). A szabályozás a magyar hatóság általi üldözésre, illetve a kiszabott büntetés kiállítására sincs tekintettel, így a Szövetséges és Társult Hatalmak ennek alapján valakit másodjára is büntetni kívánnának, amely a *ne bis in idem* (senkit kétszer ugyanazon cselekményért büntetni nem lehet) elvébe ütközik.⁵⁹

A jóvátétel (161–179. cikk)⁶⁰ köznyelvi kifejezéssel a hadi kárpótlás volt. A Wilson-féle 14 pont még nem szólt a hadi kárpótlásról, erről a Lansing-féle 1918. november 5-i jegyzék rendelkezett. Így a megszállt területeket nemcsak kiüríteni tartozott a hármasszövetség, hanem az antant polgári lakosságának okozott szárazföldön, vízben, levegőben okozott károkért kárpótlással tartozott – érvelt a német cselekményekkel szemben a jegyzék.⁶¹ Ideértették a szöveg csiszolása során létrejött függelékbe történő betoldással a hadifoglyoknak vagy a kormányoknak okozott károkat is.⁶² A szerződés a jóvátételi kötelezettség mértékét nem határozta meg, ennek megállapítását az úgynevezett jóvátételi bizottságra bízta. A jóvátételi követelések javára zálogjogot statuáltak Magyarországon minden vagyona és jövedelme felett. A megállapítás tulajdonképpen nem nélkülözte az önkényes elemeket sem.⁶³

A pénzügyi rendelkezések (180–199. cikk)⁶⁴ szintén jelentékenyek. A pénzügyi rendelkezések közül egyesek a fenti zálogjog végrehajtását szolgálták. Az ország fizetőképzetlensége miatt mind Magyarországtól, mind a központi hatalmak egyéb államaitól előlegfizetési címen természetbeni szolgáltatásokat követeltek (állatok, hajók, gépek, anyagok: fa, vas, szén, illetve más árucikkek). A pénzügyi rendelkezések érvényre jutását általános zálogjog bevezetése biztosította (mint követelésbiztosító elem).⁶⁵ A biztosított tartozások vonatkozásában az első világháború kezdőnapja volt a fontos (1914. június 28.). Az osztrák–magyar államvasutakra felvett kölcsönt a román, az SZHSZ, a csehszlovák, az osztrák és a magyar fél között osztották meg.⁶⁶

⁵⁹ *Magyar Békeszerződés* 1921: 93.

⁶⁰ T É R F Y 1922: 239–250; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: I. 694–736; II. 737–764.

⁶¹ *Magyar Békeszerződés* 1921: 94.

⁶² *Magyar Békeszerződés* 1921: 95.

⁶³ B U Z A 1959: 524–525; 1967: 828–829.

⁶⁴ T É R F Y 1922: 250–262; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: II. 764–821.

⁶⁵ B U Z A 1959: 524–525; 1967: 828–829.

⁶⁶ *Magyar Békeszerződés* 1921: 133.

A pénzügyi rendelkezéseket a gazdasági rendelkezések (200–259. cikk)⁶⁷ követik. A gazdasági rendelkezések a vámszabályokkal,⁶⁸ a vám díjakkal és a vámkorlátozásokkal, a hajózás, a tisztességtelen verseny és a tartozások szabályozásával foglalkoznak. A 231. cikk a kölcsönösség álarca alatt kizárólag a győztesekkel szemben fennálló, háború előtti vagy alatti tartozásokat kívánta biztosítani (a tőke és a kamat megfizetése). Ez volt az úgynevezett valorizáció, amelyet a győztes állam pénznemében, a háború előtti árfolyamon kellett beváltani. A magyar adósok tartozása a hitelezők javára történt, a győztes államok polgárainak adósságfizetése Magyarország jóvátételi számlájára került egyéb javakkal, jogokkal, érdekekkel, azaz teljesen elveszett.⁶⁹

A korban az adott jellegű technikai-műszaki fejlődés miatt külön szabályozást nyert a légi közlekedés (260–267. cikk).⁷⁰ A legfőbb rendelkezések arra vonatkoztak, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak kötelékébe tartozó légi járművek Magyarország területén szabadon repülhetnek és leszállhatnak (260. cikk), illetve a magyar államterület felett leszállás nélkül átrepülhetnek (261. cikk). A hazai nyilvános repülőtereket a hatalmak „légi járóművei” is igénybe vehették leszállási- és kezelésiilleték-mentesen (262. cikk).

A szerződés a kikötők, a víziutak és a vasutak (268–314. cikk)⁷¹ kérdésére is kitért. E körben a szerződés szövege szerint Magyarország kötelezi magát, hogy szabad átmenetet engedélyez vasúton, hajózható vízi úton, a hatalmak szomszédos és nem szomszédos államai számára a személyek, áruk, hajók, vasúti kocsik és posta számára (368. cikk). A hatalmak államainak részére biztosított volt a hajózás szabadsága (274. cikk). A Dunára nézve külön rendelkezéseket hoztak, Ulmtól kezdve nemzetközi folyónak nyilvánították (275–291. cikk). A vasutak körében biztosították az átmenet szabadságát az Adriai-tengerhez (294. cikk) a kikötők felé.

A *Munka* (315–355. cikk)⁷² fejezet a nemzetközi kötelezettségekből eredő munkaügyi szabályozást foglalja magában. A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal (angolul *International Labour Organisation*) a Nemzetek Szövetsége szakosított szerve volt, 1919-ben jött létre, célja a munkafeltételek normáinak kidolgozása, nemzetközi ellenőrzése. A szervezet jelenleg is létezik. E szervezet szabályai, amelyek a szerződésnek részei, a szociális igazságot kívánták biztosítani leginkább a munkaidő, a női munka, a gyermekmunka, a munkavédelem körében.

⁶⁷ T É R F Y 1922: 262–297; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: II. 764–1000.

⁶⁸ Az egyes államokkal szembeni részletes szabályok: *Magyar Békeszerződés* 1921: 154.

⁶⁹ B U Z A 1959: 525–526; 1967: 829.

⁷⁰ T É R F Y 1922: 297–298; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: II. 1000–1005.

⁷¹ T É R F Y 1922: 298–312; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: II. 1006–1069.

⁷² T É R F Y 1922: 312–322; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: II. 1068–1114.

A szerződés az ILO feladatait, szervezeti szabályait, eljárásait is rögzítette, de ezekre ehelyütt nem térünk ki.

A szerződés a vegyes rendelkezésekkel (356–364. cikk)⁷³ zárul. Ezen rendelkezések a létrejött vagy a jövőben létrejövő Szövetséges és Társult Hatalmak közötti vagy azok közül csupán egyeseket érintő egyezmények elismerésére vonatkoznak (francia–monacói egyezmény, 1918. július 17.; az 1815. november 20-án kelt, Svájc függetlenségét biztosító egyezmény egyes részeinek hatályon kívül helyezése; a svájci–francia viszony és a felső-szavojai és a Gex vidéki szabad területek sorsának rendezését még a szerződés keretei között deklarálták [356–357. cikk]). Az utódállamok területén lévő magyar társaságok vagy magyar magánszemélyek által fenntartott keresztény missziók tulajdona és nyeresége továbbra is a hitfelekezeti misszió céljaira volt fordítható, ezt olyan Igazgatótanácsok ellenőrizték, amelyek az adott vallásfelekezet képviselőiből álltak, ezek létrehozásáról a kormányok gondoskodtak (359. cikk).

IRODALOM- ÉS FORRÁSJEGYZÉK

- AJTAI, József (1933): *Le paix en danger: Le traité de Trianon*. Budapest: Hungária.
- BEDJAOU, Mohammed szerk. (1991): *Droit international: Bilan et perspectives*. Paris: Pedone–UNESCO.
- BÉKÉS Ádám (2024): Vlagyimir Nyikolajevics Kudrjavcev (1923–2007), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja. In HAMZA Gábor (szerk.): *Portrék a Magyar Tudományos Akadémia tagjairól, III*. Budapest: Akadémiai, 172–176. Online: https://real.mtak.hu/220631/1/Vlagyimir_Nyikolajevics_Kudrjavcev.pdf
- BODOLAI, Zoltán – CSAPÓ, Endre (1980): *The Unmaking of Peace: The Fragmentation and Subsequent Destruction of Central Europe after World War I by the Peace Treaty of Trianon*. Melbourne: Committee for Human Rights in Central Europe.
- BOKORNÉ SZEGŐ Hanna (1967): Nemzetek Szövetsége. In DIÓSZEGI István – HAJDU Gyula – HARASZTI György (szerk.): *Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon*. Budapest: Akadémiai, 601–603.
- BOKORNÉ SZEGŐ Hanna (2006): *Nemzetközi jog*. Budapest: Aula.
- BRUHÁCS János (2010): *Nemzetközi jog*. I. kötet: *Általános rész*. II. kötet: *Különös rész*. Budapest: Dialóg Campus.
- BUZA László (1959): Trianoni béke. In DIÓSZEGI István – HAJDU Gyula – HARASZTI György (szerk.): *Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon*. Budapest: Akadémiai, 525–527.
- BUZA László (1967): Trianoni béke. In DIÓSZEGI István – HAJDU Gyula – HARASZTI György (szerk.): *Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon*. Budapest: Akadémiai, 827–830.

⁷³ T É R F Y 1922: 322–327; Magyar Királyi Belügyministerium 1922: II. 1114–1136.

- CAHOON, Ben [é. n.]: Former Foreign Colonies and Concessions in China. *World Statesmen.org*. Online: https://www.worldstatesmen.org/China_Foreign_colonies.html
- DEÁK, Francis (1928): *The Hungarian-Rumanian Land Dispute: A Study of Hungarian Property Rights in Transylvania Under the Treaty of Trianon*. New York: Columbia University Press.
- DEÁK, Francis (1942): *Hungary at the Paris Peace Conference: The Diplomatic History of the Treaty of Trianon*. New York: Columbia University Press. Online: <https://doi.org/10.7312/deak91504>
- DÍAZ CISNEROS, César (1966): *Derecho internacional público I–II*. Buenos Aires: Tipográfica Editora Argentina.
- GYALAY Mihály (1997): *Magyar igazgatástörténeti helységnévlexikon: A magyar honfoglalás tizenegy évszázados jubileumára helyreállított teljes szövegű, a Mohács előtti adatokkal kiegészített, s a mindenkori főhatalmak és azok területi igazgatási változásaihoz alkalmazkodó kiadás*. Budapest: Egeler.
- GYURGYÁK János szerk. (2020): *Trianon 100*. I. kötet. Kosztolányi Dezső (szerk.): *Vérző Magyarország*. II. kötet. *Emlékező Magyarország 1*. III. kötet. *Emlékező Magyarország 2*. IV. kötet. *Nyolc trianoni tárgyú reprint térképmelléklet* (papírtokban). Budapest: Osiris – Petőfi Irodalmi Múzeum.
- HAMZA Gábor (2015): A trianoni békeszerződés és Lengyelország. *Polgári Szemle*, 11(4–6), 525.
- JÓZSA Sándor (1966): *Kína és az Osztrák–Magyar Monarchia*. Budapest: Akadémiai.
- KARDOS Gábor (2002): Békeszerződések a nemzetközi jogban. In NAGY Boldizsár – JENEY Petra (szerk.): *Nemzetközi jogi olvasókönyv: Dokumentumok, szemelvények*. Budapest: Osiris, 833–835.
- KENDE Tamás – NAGY Boldizsár – SONNEVEND Pál – VALKI László szerk. (2018): *Nemzetközi jog*. Budapest: CompLex.
- KOVÁCS Péter (2005): *Nemzetközi közjog*. Budapest: Osiris.
- KOVÁCS Péter (2016): *Nemzetközi közjog*. Budapest: Osiris.
- KRÜGER, Herbert – STRUPP, Karl – SCHLOCHAUER, Hans-Jürgen szerk. (1960–1961): *Wörterbuch des Völkerrecht*. Berlin: Deutsche Gesellschaft für Völkerrecht.
- KUDRJAVCEV, Vlagyimir Nyikolajevics szerk. (1989): *Kursz mezsdunarodnogo prava, I–VII*. Moszkva: Izdatyelsztvo Nauka.
- A magyar békefeltételek: Egyedül jogosított, hiteles és teljes kiadás* (1920). Budapest: Táltos-Lengyel Dezső és Társa.
- A Magyar Békeszerződés és a becikkelyező törvény szövege és magyarázata* (1921). Budapest: „Ordo” Törvény- és rendelettár.
- Magyar Belügyminisztérium (1947): *1947. évi országos törvénytár (Corpus Juris)*. Budapest: Magyar Belügyminisztérium – Athenaeum.
- Magyar Királyi Belügyministerium (1922): *Az 1921. évi törvények gyűjteménye. I–II. kötet*. Budapest: Tisza Testvérek – Pesti Könyvnyomda.
- NAGY Károly (1999): *Nemzetközi jog*. Budapest: Püski.
- NIZSALOVSZKY Endre (1935): A magyar kötelmi jogszabályok hatálya a Lengyelországhoz csatolt magyar területeken. In NIZSALOVSZKY Endre: *A lengyel kötelmi törvénykönyv általános rendelkezései*. Kecskemét: Első Kecskeméti Hírlapkiadó, 5–30.
- O’CONNELL, Daniel Patrick (1970): *International Law I–II*. London – New York: Stevens & Sons.

- PÁNDI Lajos (1995): A magyar nemzet Köztes-Európában, 1910. In PÁNDI Lajos (szerk.): *Köztes-Európa, 1763–1993: Térképgyűjtemény*. Budapest: Osiris–Századvég, 50–51.
- PTE ÁJK Nemzetközi Jogi Tanszék (2020): *Buza László (1885–1969)*. Online:
- RAFFAY Ernő (1990): 1921. évi XXXIII. törvénycikk (kivonatos közlés). In RAFFAY Ernő: *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal*. Budapest: Tornado Dannenija, 150–184.
- SERENI, Angelo Piero (1956–1965): *Diritto internazionale I–IV*. Milano: Giuffrè.
- SHAW, Malcolm N. (2001): *Nemzetközi jog*. Ford. Dunay Pál, Jeney Petra, Kardos Gábor, Kende Tamás, Nagy Boldizsár, Sonnevend Pál, Zsigmond Barna. Budapest: Osiris.
- SUBA János [é. n.]: A magyar-osztrák határszakasz határjelzői. *Fullextra.hu*. Online: <http://www.fullextra.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=3138>
- SULYOK Gábor (2018): Nemzetközi jog. In JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018. január 22. Online: <http://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-jog>
- SZIDIROPULOSZ Archimédész (2002): *Trianon utóélete: Válogatás a magyar nyelvű irodalom bibliográfiájából, 1920–2000*. Budapest: XX. Század Intézet.
- SZTE ÁJK Nemzetközi Jogi Tanszék (2020): *Nagy Károly (1932–2001)*. Online: <http://www.juris.u-szeged.hu/karunkrol/tanszek-tortenete-150727/buza-laszlo-1885-1969>
- TÉRFY Gyula szerk. (1922): *1921. évi XXXIII. törvénycikkek* (Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár: Milleniumi emlékkiadás). Budapest: Franklin.
- VERZIJL, Jan Hendrik Willem (1968–1992): *International Law in Historical Perspective I–IX*. Leyden: Sijthoff.
- VIZI László Tamás (2015): A trianoni békediktátum aláírói az első világháborúban. In MAJOROS István et al. (szerk.): *Sorsok, frontok, eszmék: Tanulmányok az első világháború 100. évfordulójára*. Budapest: ELTE BTK, 307–324.
- Wikipedia Contributors (2024): Janíkov dvor. *Wikipedia*, 2024. november 10. Online: <https://w.wiki/FEQd>
- ZEIDLER Miklós (2020a): 1921. évi XXXIII. törvénycikk. In ZEIDLER Miklós (szerk.): *Trianon*. Budapest: Osiris, 166–297.
- ZEIDLER Miklós (2020b): Trianon válogatott történeti bibliográfiája. In ZEIDLER Miklós (szerk.): *Trianon*. Budapest: Osiris, 909–937.